

Ciuma siberiană a vitelor și holera găinelor învinse de știință.

Se știe că multe boale sînt pricinuite de înmulțirea unor ființe viețuitoare în sînge, între aceste boale putem număra: *ciuma*, *holera*, *sifilisul*, *tifosul*, *frigurile*, *anghina*, *ciuma siberiană a vitelor* și *holera găinelor*. Pasteur, un naturalist francez foarte renumit, a reușit a descoperi un chip de a apăra de aceste două boale din urmă și într'un discurs al seu ținut la Londra la congresul medical și publicat în *Revue scientifique* No. 8, 20 August 1881, a arătat cum a ajuns la asemenea rezultat. Noi vom rezuma după acel discurs istoria faptului și vom trage concluziunile ce ni se vor părea că urmează dintr'însul:

Luăm cu o vîrguță de sticlă foarte subțire și foarte curată o picătură de sînge de la o găină aproape de a muri de boala lor numită holera găinilor și o amestecăm cu un bulion de găină, limpede și făcut *sterp* prin o încălzire la 115 grade centigrade și pus în așa condițiuni în cît să nu poată străbate pînă la dînsul *germenii* din aer. Peste cît-va timp, dacă vasul cuprinzînd bulionul atins cu picătura de sînge, se pune la o temperatură de 25 pînă la 35 de grade centigrade, vom vedea că liquidul se turbură și se împle de ființe viețuitoare foarte mici, în formă de 8 și a-dese ori așa de mici, în cît sub cele mai puternice microscopae se arată ca niște puncte. Se luăm din vasul acesta o picătură cît de mică și să o amestecăm într'un vas cu bulion limpede pus în aceleași condițiuni ca și cel dintăi și vom vedea producîndu-se aceeași turburare a liquidului din cauza acelorași ființe viețuitoare. Cu o picătură din al doilea bulion putem semăna un al treilea, din al treilea un al patrulea, etc.. pînă la al mielea, dacă vroom.

Dacă lăsăm un bulion din acestea la 30 de grade timp de două sau trei zile, îl vedem că iar se limpezește și la fund se lasă toate ființele viețuitoare. Lucrurile stau apoi în această stare luni întregi, dacă nu străbat *germenii* din afară.

Să luăm unul din aceste bulioane, al sutălea sau al mielea și să-l cercăm în privința puterii omoritoare și vom vedea, că are aceeași putere ca și sîngele de găină bolnavă de holeră. În adevăr, dacă hultuim zece găini cu sînge de la vr'o una bolnavă și alte zece cu bulion în care am cultivat ființele viețuitoare descrise mai sus, vom vedea că toate vor pîri cu aceeași iuțală.

Dar numai acele culturî sînt omoritoare ca și singele cari sînt proaspete, de cîte va zile numai.

Dacă repetăm experiențele de mai sus, înse luăm picăturî de bulion cu ființi viețuitoare, dar nu în timpul celor întâi două, trei zile, ci tocmai în a zecea zi, vom vedea că bulioanele se vor împla de ființi în formă de 8 ca și înaintea. Dacă vom lua picătura dintr'un bulion vechiu de trei, de șese sau de nouă luni a-celeași fenomene se vor petrece. Acuma făcînd experiențe asupra găinilor cu liquide de acestea vom vedea că acele hultuite cu picăturî din culturile produse prin semănarea cu organisme din bulionul vechiu de trei luni vor pieri numai în parte și acele hultuite din culturî mai vechi nu vor pieri de loc.—Cercetînd cu microscopul mușchiul în care am pus picătura, vom vedea înse producîndu-se nenumărate ființi în formă de 8, dar în curînd des-par și animalul se tîmăduște.

Ceea ce iese înse mai însemnat de cît toate, iese că *găinele hultuite în modul descris în urmă nu mai mor, chiar dacă le hultuim cu sînje de gîină foarte bolnavă*. Această hultuire le apără de boală timp de un an de zile chiar. Prin urmare acei ce cresc gîini n'au de cît să le hultuească în modul arătat de dl. Pasteur pentru a le feri de boală. Pagubele așa de mari pricinuite de boala găinilor, iată-le prin urmare nimicite și acest rezultat se datorește d-lui *Pasteur*.

Mai mult de cît atîta, dl. Pasteur a aflat și cauza care face ca culturile vechi să nu fie omoritoare. D-sa a dovedit că culturile, orî cît de vechi, își păstrează puterea omoritoare, dacă nu stau în contact cu oxigenul; prin urmare acesta le slăbește puterea și avem în mîna o metodă generală pentru a slăbi culturile și a pregăti o materie, cu care hultuind animale, lesă le ferim de boalele pricinuite de ființi organice.

Iată acum cum a cercetat și ființele ce pricinuesc pesta siberiană.

De la început aîntîlnit dl. Pasteur o greutate în aceste cercetări, căci ființele cari pricinuesc pesta siberiană, dacă stau la aer produc niște corpușoare foarte mici numite *spori*, cari de ar stă și zece ani la aer tot nu-și pierd puterea; puse într'un bulion în condițiuni potrivite în curînd îl umplu de ființi viețuitoare în formă de fire lungărețe și compuse din mai multe segmente. Dl. Pasteur a dovedit, că pe gropile, unde au fost îngropate vite moarte de pesta siberiană, se află spori vii și peste zece ani. Acești spori au fost scoși din adîncime de *rîme*, și dacă vin vițele de îi înghit cu iearba, atuncî se desvoltă în singele lor ființe organice în formă de fire, cari le omoară.

Ce ieră de făcut? Ce mijloace să întrebuițeze pentru a face niște culturî cari să servească ca hultuire apărătoare?

Dl. Pasteur a observat că nu se produc sporî, dacă se ține bulionul la temperatura de 42° pân la 43° centigrade. În aceste bulioane se dezvoltă ființele viețuitoare și nu se produc sporî orî cît de mult timp am așteptă. Ținînd aceste culturî în contact cu aerul, oxigenul își face efectul seu și peste zece septămînî cultura nu mai e omoritoare. Dacă cu o picătură din o cultură cam veche hultuim o vită, vedem cîte-va semne de boală, înse animalul se îndreaptă și chiar dacă-l hultuim cu sînge luat de la un animal foarte bolnav, tot nu moare! *Iată dar și ciuma siberiană a vitelor învinsă.*

Dl. Pasteur în discursul seu a mai spus încă că a reușit a slăbi două alte visurî și noi credem că prin cercetări de acest felîu se va reuși a învinge toate boalele citate la începutul articolului.

Acuma dacă boala de vite de la noi iese chîiar *ciuma siberiană*, se înțelege că ar trebui să se adreseze guvernul la dl. Pasteur și să cumpere licid pentru hultuit și să hultuească toate vitele din țară; dacă boala de vite de la noi nu e *ciuma siberiană* (*milz-brand* sau *charbon*), atunci să se înțeleagă cu dl. Pasteur, cari cultivînd organismele ce produc boala de la noi, va reuși de sigur să pregătească *licidul*, cu cari hultuind vitele le vom feri de peire.—O eră nouă începe pentru medicină, iese de crezut că în curînd nu va fi de temut nici *anghina difterică*, nici *holera* nici *ciuma*.

E vorba numai dacă guvernul nostru sau particularî se vor îngriji de aceste chestiunî.

În ori ce caz am făcut ce-am putut pentru a feri de ruină mai ales pe țeranî, pentru cari pîrderea părechei de boî e ruina, poate pentru totdeauna.

I. Nădejde.

Țiganul și pușca.

Doi țiganî ȳ erau prietenî de un timp îndelungat
Și tovarîșî totdeauna, cînd mergeau după furat.
Orî ce le cădea în labă, orî și ce potlogăreau
Între dînsî drept în două se puneau de împărțau;
Iar cînd se 'ntimplă vr'o dată, că ȳeră greu de împărțit,
Se sfădeau pușin și 'n urmă se 'mpăcau prin chicuit.
Într'o zi cei doi tovarîșî amîndoi se întilnesc
Mai vorbesc ȳei una alta și apoi se sfătuesc:

Să pornească pe la case poate le-ar pică ceva
Ș'apoi iar să se întilnească pe un drum pe undevă ;
„Dară vezi, deschide ochii, zise unul dintre iei,
„Nu cum-va să te găbjască tocmai când îi vr'a să iei,
„Căci nu-i vorba că te-a prinde și-ți va da și de bătut,
„Dar îți zboară chilipiriul, când în palmă l'ai avut.
Și zicînd aceste îndată fie care a pornit
Încotr'o gîndeau că lesne vor găsi de șterpelit.
Unul sare într'o ogradă la un om fruntaș din sat;
Cînd colo sub gard chiar vede un purcel frumos culcat,
„Auleu, strigă țiganul ce mai lucru de purcel,
„Uite zeu ce lighioae cum te uiți un pic la iel,
„Parcă-ți zice vino încoace; să chîtorăsc—dacă nu-l ieu,
„Nu-i păcat doar așa mare, m'a iertă iel Dumnezeu !“
Și zicînd țiganul ast-fel puse mîna pe purcel
Cam cu ghiața în spinare, dar să și porni cuțel.
Celălalt intră într'o casă, dar pe nime n'a găsit
Se 'nvîrtește, se tot uită, cînd de-o-dată a zărit
Intr'un cuiu o pușcă nouă, ce abia ș'o cumpărase
De la tîrg stăpinul casei, dar cu iea nici nu umblase,
Cum văzû țiganul pușca, se uită holbat la iea
Și clătînd încet cu capul, zise: „Cum nu iești a mea.
„Cînd m'ași ducepe la crîsmă, ori pe drum pe ici prin sat,
„M'ași primbla fără de grijă, țanțoș ca un împărat,
„Ș'apoi să vedem Romîniî ar mai îndrăzni atuncî,
„Să mă șuere într'una, cînd mă văd, parcă-s năuci
„Cînd cu pușca la spinare m'ar vedea ar tremurâ
„Ș'ași începe ieu atuncea fără fric'a-i șuerâ“
Și cum tot zicea iel ast-fel, iute pușca a luat
A ieșit apoi afară și la fugă a plecat.
Deci țiganii după asta amîndoi s'aû întilnit
Iar acel ce-avea purcelul, pe celalt l'a sfătuit:
„Dacă vrei tu, măi Gavriole, să scăpăm cu obraz curat
„Să nu spui cum-va că pușca, ori purcelu-i de furat,
„Ș'apoi să mai bagî de samă, ca să spunem tot un fel
„Că de nu, nu-ți mai dă mîna, să furi pușcă ori purcel,
„Pentru că primariul nostru nu știu ori nu-i botezat
„Ori pe la besereci măsă, nici de feliu nu l a purtat,
„Cum îi spune tu de alt fel de cit cum am să spun Iou,
„Îți dă o scărmanătură, să ferească Dumnezeu,
„Gobză-ți face din spinare înse nu mai stă de dat,
„Nici cu fuga nu se află, chip să fie de scăpat,
„De acea vezi, iea sama la respunsul ce-l voiți dă
„Și cînd te-a întrebă pe tine să respunzi cam tot așa.

După ce a pus la cale cum ar trebui de spus,
Fie-care fără grijă la bordeiul seu s'a dus.
Cum aflară păgubașii ce anume le-a furat,
La primar s'au dus îndată, și i-au spus cum s'a 'ntimplat.
Iel știind că și înaintea, de mai mulți i s'a tot spus
Că țiganii fură hojma, a trimes de i-a adus
Intră întâiu cel cu purcelul, iar primariul l'a 'ntrebat:
„Cum ai îndrăznit, tu cioară, să te-apuci iar de furat
„Ce-ai gândit că de-astă-vară până acuma am uitat?
„—Vai de mine, luminate, să chiorăsc, dac'am furat.“
„—Dar purcelul cel de-acasă spune-mi cine ți l'a dat
„Mie mi l'a dat bunica, cînd iera să mă însor
„Și l'am tot hrănit cu lapte, la căldură pe cuptior“
„—Dar iea spune-mi, lighioae, de cîți ani iești însurat?
„La vr'o două zeci, cucoane, împlinesc după Ignat.“
—Două zeci, strigă primariul și a și pufnit de ris“
Iar țiganul cel cu pușca, auzind astfelu a zis:
„Uite zeu ce bine a spus'o și primariul s'a mîerat
„Am să spun și Ieu întocmai și chiar scăp nescărmănat.“
Deci venindu-i și lui rîndul, ca să fie întrebat,
Primariul răcni la dînsul: „Pușca pentru ce-ai furat?
„N'am furat'o, înalțate, adevărul vă vorbesc
„Dracul să mă iea în dată, să plesnesc, s'afurisesc,
„Zeu mărite, am cumpărat'o ca să împușc la nunta mea.
„Dar atuncea ieră mică, nici o palmă nu avea
„Și azi o leacă, mîni o leacă, cu încetul a crescut
„Tot cu lapte am hrănit'o, pîn ce mare s'a făcut.
—„Ce hodoragești, țigane, spune-mi unde te trezești
„Cum vrei ziua amieaza mare, de la ochi să mă chiorăști“
„Ian așteaptă, coțofană, să vezi cum am să te bat
—„Ba să nu mă bați, cucoane, celălalt m'a învâțat

N. G. Ț.

CE ȘTIM DESPRE LUME?

(*urmare*).

Am arătat în No. 8 că limbistica contemporană ne duce pîn la o vreme îndepărtată, cînd nu se vorbeau de cît limbi monosilabice, adecă limbi în care oamenii se înțelegeau prin sunete articulate grupate în silabe ● lipite între sine.—Animalele înse nu scot sunete bine arti-

culate și nu leagă înțeles de grupele de sunet ce scot. Omul în cei întâi timp ai arătării lui pe pământ nu vorbea încă, ci se înțelegea cu semenii săi prin gesturi, prin țipete, etc.

Cum a ajuns să lege înțeles de grupele de sunete și mai întâiu, cum a ajuns să producă sunete bine articulate? Pentru aceasta să observăm că din toate animalele păsările sînt acele cari pot produce sunete articulate mai asemănătoare cu cele omenești și că prin urmare această facultate stă în legătură cu îmblarea în două picioare, care lasă să se desvolte bine pieptul.—Prin urmare omul n'a putut să învețe a vorbi de pe cînd ieră quadruped, adecă îmblă de obicei în patru picioare, așa dar a trebuit să existe un timp, cînd strămoșii noștri se obișnuise cu îmblarea în două picioare a fost deprinderea de a se lupta cu fiarele dușmane, necesitatea de a tîri prada la locuință, etc. Momentele celelalte cari în loc să stea la luptă cu fiarele au căutat scăpare în acățatul pe copaci și tocmai pentru aceasta n'au putut să se desvolte și au ramas în starea veche, ba chiar au dat înapoi.

După ce oamenii deprinzîndu-se cu mersul în două picioare, s'au făcut în stare de a scoate sunete variate, ne remîne să arătăm cum au ajuns să lege idei de sunete și prin urmare să formeze o limbă monosilabică rudimentară.

Înainte de toate socot ca greșită ideea unor limbiști, cari au crezut, că cele întâiu silabe cu înțeles s'au format prin imitarea sunetelor naturale. Cercetările științifice asupra pretinselor cuvinte *onomatopoetice* au dovedit că acestea însamnă cu totul altă cevă și că prin urmare s'au dedus din alte înțelesuri. Multe cuvinte cari acuma se par a imita sunetele naturale se trag din alte cuvinte mai vechi prin schimbări fonetice regulate și acele vechi nu semăneau cu sunetele naturale. Dacă noi zicem că rața face *o ca*, *ca*. sau că broasca zice *orac*, etc aceasta e numai din deprindere. În orî

ce caz rădăcinele primitive arată simțiri interne ale omului și un nume de lucruri exterioare.—Se știe că rădăcinele au înțeles verbal, adică arată lucrări ale noastre.

Iată între altele două izvoare de rădăcini cu înțeles:

1). In mod natural și din cauza constituției sale fizice, omul însoțea simțirile sale de țipete mai mult s'au mai puțin articulate, după cum vedem mița morăind, când are o bucată de carne sau fosăind, când se vede grămădită de un câine. Aceste țipete ale omului erau înse nesigure și nu în totul asemănătoare la toți, de aceea nu se puteau fixa toate. Indată înse ce oamenii se aflau grupați în triburi, țipetele cu cari își însoțea șeful iubit și temut al tribului faptele și simțirile, începură a fi luate ca modă și imitate în cazuri asemănătoare de toți membrii tribului. Înse de sunetele acestea se legase înțeles, căci deprinzându-se fie care a vedea aceste sunete legate cu anumite fapte sau gesturi ale șefului, îndată ce se auzeau, chiar fără să-l vadă pe șeful însu-și, înțelegeau ce însemnă. Când auzeau sunetele cari însoțeau mîniea lui, toți știeau ce are să urmeze. Prin urmare când ori care din membrii tribului ar fi scos sunete asemănătoare cu acestea în dată înțelegeau ce însemnă. Iată dar un mijloc prin care au putut să se fixeze silabe cu înțeles, adică rădăcini, și, o-dată începutul făcut, se poate ușor închipui istoria limbilor.

2]. Un alt chip este și următorul : Oamenii primitivi au putut învinge în lupta pentru traiu prin mare simț pentru societate. Împreună se luptau ieși în contra tuturor dușmanilor, împreună vînau, împreună aduceau la îndeplinire lucrările lor. În toate aceste cazuri oamenii trebuia să însoțască lucrările lor de strîgăte ritmice, de un feliu de cîntece. Dar sunetele acele obișnuite pentru a însoți o anumită lucrare au căpătat de la o vreme înțeles, îndată ce un membru al tribului le auzea, înțelegea ce fac acei ce le scoteau și prin ur-

mare silaba aceea repetată în orî ce caz amintea o anumită acțiune și se fixă ca o rădăcină monosilabică.

Aceste două izvoare și altele poate au dat silabe cu înțeles și așa s'au format cele mai vechi limbi monosilabice.

Iată dar că puntea între limba animalelor la cea mai veche limbă omenească s'a reconstruit și putem fără minuni înțelege cum au ajuns oamenii să vorbească.

Limbiștii cei mai însemnați cred că oamenii s'au despărțit în rase înainte de fixarea celor mai vechi rădăcini, adică de pe timpul cînd încă nu vorbeau. În adevăr compărînd rădăcinile limbilor îndoeuropeene cu ale celor semitice nu le găsim asemenea, ci foarte deosebite. Apoi chiar toată istoria dezvoltării limbilor semitice iese deosebită de a celor îndoeuropene.

Unde a rămas naiva explicație dată în Biblie? Ce poate fi mai naiv de cît de a explica limbele prin o încercare înadins făcută de D-zeu? Cu toate acestea cîte sute de ani n'au fost prigoniți ca eretici și arși de vii, orî chinuți în modul cel mai îngrozitoriu, acei cari se îndoiau despre *adevărurile biblice*?

* * *

Vroesc să arăt și cum au ajuns oamenii la ideea că într'înșii iese un *suflet*; că acest suflet nu moare o dată cu trupul, ci mai trăește în altă lume împreună cu alte suflete, adică credința în o *vieță viitoare*; că există duhuri rele sau *diavoli* și duhuri bune sau *îngeri*; că există însfirșit unul sau mai mulți *D-zei* sau *Satane*.

Mulți filosofi cugetînd numai la ideile despre lumea cealaltă, despre D-zeu, etc. ale popoarelor civilizate și crezînd că aceste idei au apărut de o dată între oameni și-au închipuit, că arătarea chiar a acestor idei iese o dovadă de natura lor divină, o probă despre existența D-zeirei.—Dar cercetările moderne asupra ideilor religioase de la deosebite popoare selbatece, precum și asupra ideilor respîndite în poporul necult, care com-

pune și acuma masa cea mai mare a locuitorilor din țările așa zise civilizate, au dovedit că ideile religioase își au istoria lor naturală, s'a reușit a explica cum s'a ajuns la cele întâiu idei în această privință și cum acestea încet s'au schimbat, pân ce au ajuns în forma în care le întâlnim astăzi

Iată, după II. Spencer, cum au luat naștere aceste idei:

Visurile. Selbatecii din pricina minții lor puțin dezvoltate nu pot face deosebire între ceea ce li se întâmplă în vis și ceea ce li se întâmplă în adevăr. Un selbatec flămînd și ostenit în urma unei vînătorii nenorocite se culcă; apoi pe cînd doarme face o vînătoare fericită, ucide un animal, îl jupește de piele, îl frige și, cînd se pregătea să vîre o bucată în gură, se trezește. Selbatecul nu poate să zică ca noi: „*ieră în vis,*“ îel nu poate face această deosebire. Nu înțelege, ce-i drept, cum s'a petrecut schimbarea, dar multe lucruri nu înțelege îel pe lume și cu toate acestea le vede întîmplîndu-se, pentru ce n'ar crede că s'a întîmplat și aceasta. Dar deși selbatecul e încredințat că a fost la vînat, femeea lui care dormea alături cu dînsul îl încredințează că nu s'a mișcat din loc. Prin urmare vrînd ne vrînd se vede selbatecul silit a unî amîndouă ideile, adecă că în același timp a putut și stă lîngă femeea lui și îmblă la vînat, adecă că îel nu e o singură ființă, ci două, una aceea care remîne în pat în timpul somnului și alta care îmblă prin lume tot în același timp. Selbatecul se întărește în credința aceasta prin aceea că vede în urma sa, ziua, *umbra*, îel nu poate să înțeleagă pricina naturală a umbrei, și crede că această ființă care se ține ziua de dînsul e poate tocmai aceea care noaptea îl părăsește și îmblă în altă lume după întimplări. *Chipul* ce se vede în apă, încă nu poate selbatecul să și-l explice altfeliu de cît ca o ființă legată cu dînsul, care se arată cînd trece pe lîngă ape. Unele popoare își închipue chiar că au trei suflete: acel ce iese noaptea și colindează prin lume, acel ce se arată ca umbră și acel ce

se vede în ape. Orî cine ştie că romînii rîd pe ȝiganî şi zic, că au trei suflete.

Această idee că visurile sînt adevărate şi că sufletul vede cu adevărat lucrurile visate se află la multe popoare selbatece şi chiar la noi ȝeranii şi clasele de mijloc necultivate cred tot aşă. Cine n'a auzit pe vr-un cunoscut povestind că a văzut vre un neam, chiar mort, în vis şi că i-a pretins parastase sau alte slujbe? Vom cită aice o istorie despre un Zulu care se jeluiă că duhul fraţine-seu l'a bătut în vis, pentru că cerea să-i tae un bou şi să-î facă mîncare şi zulusul cel viu se apără arătînd că n'are boî în ocol.

Din faptul viselor şi din explicarea ce le dau selbatecii urmează credinţa lor în existenţa unor suflete, cari locuesc în trupurile oamenilor şi pot să le părăsască pentru un timp; apoi credinţa în o lume unde merg sufletele; precum şi credinţa că după moartea omului sufletul mai trăeşte în lumea visurilor, căci de şi mort dar fratele sau cunoscutul tot se întilneşte în lumea visurilor. Avem aşă dară începuturile credinţei în *suflet*, în *lumea viitoare* şi în *nemurire*.

De o dată sufletul se credea a fi în totul asemenea cu omul şi tot aşă de material ca şi acesta. Australienii şi alte popoare îşi închipue că Europeanii sînt spiritele negrilor. La noi chiar e ştiut că se crede în strîgoi cari ies din morminte şi vin pe la casele lor şi sînt materialî de vreme ce se adauge că sînt reci ca ghiaţa. Încet încet desvoltarea minţei face pe oameni să vadă că e cu neputinţă să fie într'înşii un altul material de tot, şi încep a şi-l închipui ca un *fum*, ca un *abur*, etc. Apoi încetul cu încetul tot îl fac mai puţin material, până ce, constrînşii de fapte şi văzînd că nu se poate susţinea existenţa unui suflet material, îl închipue nematerial, adecă *spirit* în înţelesul ce îl dau spiritualiştiî.

Desvoltîndu-se paralel cu spiritualizarea sufletului, ideile de viaţa viitoare şi de nemurire se schimbă la rîndul lor. De o dată lumea în care petreceau suflete-

le ȳerà tot lumea aceasta, apoi încet încet se schimbă aiurea pozițiunea acelei lumi și o închipue mai deosebită de cît aceasta de aice, pân se ajunge la ideile teologilor creștini. Nemurirea la început ȳerà scurtă, se credea cu puțință a omorî și sufletele; dovadă chiar la noi, unde mergeau oamenii de băteau un par de stejar în inima unui strigoiiu prea supărătoriiu pentru cei vii. Dar încet încet începură a se mai subtilizà ideile și a se socoti spiritele ca nemuritoare în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Dintre sufletele morților unele ȳerau bine voitoare pentru selbatec, adecă spiritele prietenilor sau neamurilor, aceste spirite bine voitoare tot simplificîndu-se au dat naștere la *ingeri*. Suflete dușmanilor au dat naștere la draci. Sufletele șefilor puternici ȳerau socotite ca puternice și în ceea lume și au dat naștere zeilor. Iar D-zeu nu e alta ceva de cît stăpînul tuturor spiritelor bune, care prin schimbări nesimțite duce la D-zeul spiritualiștilor. Sufletele șefilor dușmani ȳerau socotite ca puternice în ceea lume și au dat naștere dracilor mai mari, iar satana e șeful închipuit al tuturor dracilor. Cu acesta ne avînd ce face spiritualiștii nu le prea place a se îngrijî de dînsul în scrierile lor.

Iată cum au ajuns oamenii de la explicare neînțemeiată a visurilor a-și crea o lume de fantome, cari îi năcăjesc și turbură și pân acuma. Deși științele au destule alte dovezi cari arată netemeinicia ideilor religioase, deși se poate explica totul prin materia în mișcare, totuși ni se pare, că proba aceasta adusă aice e mai zdrobitoare de cît toate. În adevăr vedem cum au putut luà naștere asemenea idei din explicările visurilor și cum prin urmare nu merită nici o credință.

[va urmâ]

I. Nădejde.

 Răspuns la întrebare.

„Tinare cu părul negru ce cu multă măiestrie
Porți pe nasu-ți de aquilă ochelariți lucitori,
Spune-mi ai văzut printr'înșit a vieței poezie,
Ori al prozei spectru negru ce te umple de fiori.?”

N. Volentî.

O poet cu glasul dulce ca și fagul de mîere,
Cîntul tău deșteaptă'n mine reul cel nepotolit,
Versul tău atît de dulce, parcă-î scris cu-amară fiere,
L'am cetit, ca de-o nălucă m'am spărieat de-a mea durere,
Și-am căzut sătul de viață și de muncă obosit.

De cînd pribegesc nemernic sdruncinat de-atîta cale,
M'am oprit ades și'n urmă m'am uitat plîngînd amar,
N'am văzut de cît urîtul ici în pămînteasca vale,
Ș'alungat mereu de duhul desperărei, frînt de jale,
Ași fi vrut se fug din lume să pășesc de-al iei hotar!

M'ași fi dus plîngînd de trudă făr'a ști ce-i poezie,
Cînd mi-ai spus c'un vis de vară ce te'ncîntă ne'ncetat,
Visul tău, ce te desmeardă ca zefirul ce adie,
Visul tău, o floare mîndră, trandafir și iasomie,
Visul tău, e poezia ce'n zădar am căutat!

Am remas atunci pe gînduri și-am plîns jalnic în tăcere
Vorba ta și zi și noapte gîndul meu a frămîntat,
Și cînd blăstămam viața, obosit de-a mea durere,
Buza ta zimbînd atuncea mi-a șoptit ca mîngiere:
Visul meu—e poezia, ce'n zădar ai căutat!

Iași, 18 Octombrie 1821

A. C. Cuza.

ILUZIILOR MELE.

O, voi a tinereții dulci clipe de plăcere
V'ați stîns precum se stînge o flacără de vînt!...
V'ați șters din al meu suflet sub brazde de durere,
Așa precum în toamnă trist frunzele'n tăcere,
Murmură și cad noaptea uscate la pămînt!...

De-atunci îeu vă plîng încă, căci n'au să mai revie
Acele vremi slăvite și fără de hotar;
O! lume ideală, frumoasă, aurie
De ce de pe-ale tale aripî de veselie
M'ai aruncat în noaptea acestui dor amar?!..

Nu-î oare cu puțință și azi să mai apară,
Să mai revăd o dată măcar un singur vis? . . .
O singură stelută să mă conducă iară
Acolo unde vesel trăiam odinioară,
Departe de-acest negru și 'ngrozitor abis?!

Trecut! în tine doarme a tinereții floare
Și tot ce pentru mine a fost mai iubitor!
Tu astăzi iești mormîntul cuprins de întristare
Sub care stă ascunsă averea mea cea mare.
Comoara mea de gînduri, de visuri, de amor;...

Zburați, pieriți iluzii și stați în veci pierdute
Și-a voastră amintire, oh! mă lăsați să cînt
Căci numai pentru-aceasta trăiți, sînteți născute,
Lăsînd păreri, tristețe și voci necunoscute,
Reci, sarbeda și mute să mergeți în mormînt . . .

Zburați, pieriți iluzii, duceți-vă ori-unde
Căci în a voastră lume destul m'ați amăgit!...

Trăiți numai cît floarea, cît luna stă prin unde,
Ș'apoi vă stingeți tainic, voind a mai ascunde
Durerea'n care astăzi mă simt mai fericit!..

Petru V. Grigoriu.

MONSTRUOZITĂȚI ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

Nouveau Manuel

DU

BACCALAURÉAT

ES

LETTRES

*Conforme aux derniers etc.
etc.*

par **M. M.**

**JOURDAIN, DURUY, CORTAM-
BERT et SAIGEY.**

COMPENDIU

DE

ISTORIA GENERALE

cu

GEOGRAFIA RESPECTIVĂ

*Conforme ultimii programe of-
ficiali.*

PENTRU ÎNVETĂMÎNTUL SECUNDAR.

P. I. CERNĂTESCU.

A doua Edițiune

*revedută corectată și considera-
bile înavuțită.*

Încă un plagiatoriu demascat!! Ieră necesar ca și facultatea de litere din București să dea tributul său!

De mult încă știam că Istoria D-lui Cernătescu, iese o plagie a Istoriei D-lui Duruy; înse nu puteam găsi de pe ce ediție anume! Acuma mulțămită bunătăței unui prieten, am la dispoziție isvorul *considerabilei înavuțiri* a ediției a II dan *Compendiul* D-lui Cernătescu!

Judecați pîn la ce grad de îndrăzneală au ajuns plagiatorii în țara noastră. Pun, pentru a spăria lumea pe copertă: *revedută, corectată și considerabile înavuțită?!!* Copiează cuvînt după cuvînt și pune la a doua ediție as' menea fraza tipărită mai suscitată. Oare nu s'a închieat vr'o convențiune pentru paza proprietăței literare?

Să comparăm puțin **ambele opere**, ca să se convingă or cine că Dl. Cernătescu iese mult mai îndrăzneț de cît toți plagiatorii înflorați pînă acuma de *nepoliticoasa revistă* ce-mi dă ospitalitate, această „*gazetă de ocazie și pentru zile negre a acelor*

cari se hasardează în toate, ca și în cele prezente“ etc. după cum am văzut că o numește, nemuritoriul D-nu B. Nanianu în răspunsurile sale *ultra-științifice*, la criticile nepoșilor T. Urlea, I. Nădejde și G. G. Nădejde.

Limites du monde connu des anciens.

Les Grecs et les Romains connaissent à peine le quart de ce que nous appelons l'ancien continent (Europe, Asie, Afrique). En Afrique, ils n'habitèrent que le nord et n'explorèrent qu'une très faible partie des côtes de l'est et de l'ouest, mais ils etc. etc.

Temps primitifs. Traditions bibliques sur les premiers hommes.

Tous les peuples ont conservé un vague souvenir et comme un écho lointain des dernières convulsions qui ont agité notre terre. Les désordres attestés par l'aspect tourmenté de l'écorce solide du globe, quelques catastrophes dont les hommes mêmes etc. etc.

Claude II, Aurélien, Zénobie, Gallien avait été frappé à mort par des traîtres en assiégeant Aureolus dans Milan; en expirant il choisit pour son successeur un Dalmate.

Marginele lumii cunoscute de cei vechi

Grecii și Romanii cunoscuseră abia a patra parte din ceea ce numim vechiul continent (Europa, Asia și Africa). În Africa, ei locuiau numai partea despre miazănoapte, (o virgulă care în textul francez nu există! Doar nu de geaba-î profesor la facultate Dl. Cernătescu!!) și explorară o mică parte din cotele de răsărit și de *miază-zi* (**ouest-miază-zi!** bravo!)

Timpurile primitive. Tradițiuni biblice asupra oamenilor primitivi.

Tote popoarele vechie au conservat o uă suveniră (*suvenir!* ce limbă literară și curată!?) confusă, ca un resnetu departatu despre cele din urmă resturnări ce au agitat pământul nostru. Desordinele atestate de aspectul cellu turmentatu (*turmentat!* frumos de tot!) allu scôrței cellei tari a globului, or (**or** adăogit de la Dl. Cernătescu! Unde și unde câte o conjucție introdusă după *matură reflecție*, ne arată activitatea distinsului profesor!?) câte-va catastrofe despre cari chiaru omeni au pututu.

Claudiu II (Așa de bine a copiat Dl. Cernătescu, în cât fiind în franțuzește *Claude II*, D-sa a pus *Claudiu II*, cu toate că românește se zice *Claudiu al II-lea!*!) Aurélianu, Zenobia, Gallienu fusese plagatu (*plagatu!*? ce-a mai fi și asta!?) de o dată mis'a părut că-î

plagiat și credeam că idea ce-l preocupă pe Dl. Cernătescu, a trecut fără de voie-î pe hîrtie!) de mîrte de niște trădători la impresurarea Milanului (dar pe *Aureolus* unde l'ați lăsat?!)

Și așa peste tot! In cît ar fi de prisos să ne mai întindem în comparația de tecturi! Traducția istoriei pentru bacalaureat a D-lui *Duruy*, așa felu în cît și virgulele corespund!! — Nu am face nici o imputare D-lui Cernătescu, cînd sincer ne-ar spune pe copertă: *Istoria Universală după Duruy*, etc. Dar așa, cînd nu spune aceasta și prin urmare indirect își atribuie D-sale munca altuia, nu putem tăcea și strigăm *plagiare!* Poate unii vor zice: „Lăsați că se știe, că Dl. Cernătescu sau altul, a tradus cartea, ce strică dacă n'a pus că a tradus? Strică mult! Căci fără multă trudă, scoate la lumină o carte, care-i crează un titlu *nemeritat* la vre-o catedră de facultate, sau la *scoala normală superioară* (nu știu dacă Dl. Cernătescu are vre un alt titlu afară de această traducere(?), deva fi numai acesta atunci diferiții traducători de romanuri, aū mai multe titluri și mai valabile, căci mulți din ieî traduc mai românește de cît Dl. Cernătescu!) — Prin producții de felu acesta se inundează școalele și se descurajază oameni capabili de a produce în adevăr ceva de samă! — Cît trebuie să muncească Dl. Lambrior sau Dl. Xenopol (cer scuză D-lor Lambrior și Xenopol, dacă așa pe neașteptate le citez numele! Asta n'o fac de cît pentru a fi mai bine înțelese ce vreau să zic prin *oameni capabili de a produce ceva de samă*, pentru a da la lumină o *Istorie Universală!* Pe lîngă acestea cît trebuie să aștepte până ce-și vor lua resplata muncii?! Pe cînd Dl. Cernătescu, într'o septămînă, o traduce cum apucă: **ouest** prin **médă-di**, **cent** prin **centu**, **tourmenté** prin **turmentatu**, **frappé** prin **plagatu**, **le pape** prin **papăln** etc. etc. Poate că pune și niște băeței să-î traducă *fragmente din Duruy*, (pentru ca să meargă treaba mai rāpede) pune prețul de 6 franci, o introduce prin școli și capătă poate și *beneficent* pentru *opere istorice*!!! Oare mai poate cineva pretinde ca să tac, chiar și în cazul de față, cînd demascatul iese și **deputat**? Nu! cine ține la adevăr nu-mi va face o vină, că smulg penele de pāun, chiar cu riscul de a fi ciocnit de infuriata pasere, care credea că nu se cunosc că cînt streine!

Fiind că iese vorba despre Istoriă, să zicem ceva și asupra *Istoriei Universale de I. Mandinescu*. — De la început înse declar că respect memoria reposatului I. Mandinescu și nu-i atribuesc nici o intenție neonestă! Scriptul de Istorie Universală găsit după

moartea sa, iese în mare parte o traducere după istoricul rus *Sulghin* și după altul german *Weber*.— Poate că repositul n'avea de gînd să-l tipărească, sau avea să spue după cine tradusese dacă l'ar fi tipărit.— Nu acuz nici pe vechii sei elevi, carii au întreprins tipărirea scriptului ramas de la profesorul D-lor, și n'au spus că iese tradus, căci poate că n'au știut; îi rog înse să ție samă cu ocazia altei edițiuni.

Audax.

Educația intelectuală morală și fizică după

H. Spencer.

(*urmare*).

Dar gîndiți că, chiar dacă s'ar învăța în școli o istorie cum se cuvine, adecă așa cum am arătat în urmă, tot n'ar fi de vre un folos, pe cît timp nu am avea cunoștinți biologice și psihologice trebuitoare pentru a explica fenomenele sociale. Fără a cunoaște profund omul cu toate facultățile lui trupesti și sufletești nu vom putea înțelege sociologia. Negreșit că fără cunoștința sociologiei nu se poate cine-vă lămuri în îndeplinirea datoriilor de cetățan.

De pe cele spuse păn aici ar putea crede cinevă că desprețuim lucrurile secundare precum: plăcerile literare, artistice, și acele ce le căpătăm din priveliștea naturei. Cine ar crede aceasta s'ar afla în mare greșală. Fără pictură, sculptură, muzică, poezie și emoțiunile pricinuite de frumusețele naturale de tot felul, viața ar pierde jumătate din farmecul seu. Noi credem că aceste plăceri vor ocupa mult mai mare loc în viața oamenilor de cît acuma. Cînd puterile naturei ne vor fi mai bine supuse; cînd mijloacele de producere vor fi perfecționate; cînd munca omenească va fi peste măsură de cruțată; cînd educația va fi așa de bine organizată, în cît pregătirea pentru funcțiunile cele mai însemnate ale activității omenești va putea fi căpătată foarte în grabă; și cînd prin urmare, omul va avea mai mult timp slobod, atunci frumosul în artă și în natură va ocupa, cu dreptul, un loc mare în toate spiritele.

Dar a aprobă cultura estetică ca conducînd la fericire nu însemnă a-i sacrifica alte lucruri mai folositoare și fără de cari cultura estetică, nici n'ar putea exista. Un grădinariu cultivează o plantă pentru floare, și se îngrijește de frunze și rădăcini, pentru că fără dinsele nu se produce floarea. Grădinariul se îngrijește

de sănătatea plantei, și înțelege că ar fi nebunie de a nu se îngriji de plantă, dacă vroește floarea. Tot așa e și în cazul de față. Arhitectura, sculptura, pictura, muzica, poezia, pot fi privite ca floarea vieții civilizate. Dar acuma se lasă în părăsire planta și se îngrijesc numai de floare. Nu se învață nimic din cele ce duc la păstrarea personală; nu se dau de cît cele mai slabe cunoștinți pentru a ne putea câștiga hrana zilnică; nu ne învață de felii datoriele părințești și cît despre datoriele de cetățan, nu ni se dă cheea, adeca știința pentru a le putea înțelege, se jertfește înse peste măsură de mult pentru învățarea lucrurilor cari aduc lustru și rafinare vieții. Ori cît de folositoare ar fi cunoașterea limbilor streine, nu urmează că trebuie s'o câștigăm pe sama unor cunoștinți de o însemnătate mai mare. Chiar dacă ar fi drept, că educația clasică dă un stil elegant și corect, nu se poate zice că eleganța și corecțiunea stilului ar fi lucruri așa de folositoare de știut ca principiile cari trebuie să ne călăuzască în creșterea copiilor. Să zicem că cetirea poezilor vechi, a acelor cari au scris în limbele moarte, poate perfecționa gustul, trebuie oare să credem că perfecționarea gustului este mai folositoare de cît cunoașterea legilor higienei? Artele frumoase, toate lucrurile cari formează floarea civilizației trebuie să fie în totul supuse instrucției pe cari se întemează civilizația.

Acuma, ori cît s'ar părea de ciudate vorbele noastre, putem zice că arta cea mai înaltă iese în toate ramurile sale bazată pe știință; că, fără știință nu-i, nu poate să fie nici producție artistică perfectă, nici înțelegere și prețuire a acestor produceri. Ieste adevărat, că mulți artiști renumiți nu aveau cunoștințele științifice de cari vorbim; dar ca niști observători buni, tot aveau destule generalizațiuni empirice, un felii de știință începătoare, și tocmai pentru că nu aveau știința trebuitoare n'au putut ajunge la perfecțiune. Dacă gîndim că producerile artistice înfășoază mai mult sau mai puțin fenomenele exterioare sau interioare; că nu pot fi bune de cît dacă se potrivesc cu legile lor și că artistul trebuie să cunoască aceste legi pentru ca să nu le calce. Eperiența ne dovedește aceasta:

Sculptorii cari nu conosc anatomia fac greșeli grosolane în statuetele lor și de aceea tinerii cari se pregătesc pentru arta sculpturii învață cu sîrguință anatomia.—De multe ori vedem statuți așa așezate, în așa poziții în cît după legile echilibrului n'ar putea să le păstreze în realitate și aceasta numai pentru că nu conosc artiștii principiile mecanice. Iată un exemplu: pentru ca o statuă să stea în picioare, trebuie ca linia verticală care trece prin centrul de gravitate să cadă în lăuntru bazei de sprijin; din această pricină, cînd șede cineva rezimat într'un picior și pe

celălalt îl ține moale, linia de care am vorbit trebuie să cadă în launtrul tălpei piciorului pe care se razimă. Dar sculptorii, neștiind aceasta, fac statuî rezămate pe un picior la cari linia cade în afară de talpă!

Tot așa și în pictură. De ce sunt ridicule picturile chinezești, dacă nu din pricina necunoștinței legilor perspectivei? De ce sînt rele desemele copiilor, dacă nu pentru necunoștința chipului cum se schimbă forma lucrurilor după chipul cum se înfășoșază ochilor? Cercetați istoria picturei și veți vedea că progresul se caracterizază prin cunoșterea din ce în ce mai adîncă a efectelor ce se produc în natură. Observația cea mai neîncetată, dacă nu va fi ajutată de știință, nu va apăra un pictor de greșeli. Se pot cită pictori cari din lipsă de știință fac greșeli; de exemplu reproduc un fenomen luminos observat într'un caz, în altele în cari nu s'ar produce în natură.

Poate că se va părea și mai ciudat, cînd vom zice că și muzica are nevoie de știință. Cu toate acestea, muzica fiind arătarea idealizată a emoțiunilor, nu poate fi bună de cît dacă urmează legile exprimării naturale. Deosebitele inflexiuni ale glasului omenesc, cari arată simțirile felurite ale omului și gradul lor de tărie, sînt germenii muziceii. Poate fi dovedit că aceste inflexiuni și cadențe nu-s produse la întîmplare, dar că sînt hotărîte prin legi generale, cari cîrmuesc actele vitale, și că pentru aceasta sînt expresive. Urmează că frazele muzicale și melodiile construite pe baza oferită de dinsele, nu pot produce efect de cît, cînd sînt în armonie cu aceste legi generale. Cîte compuneri muzicale nu sînt fără de valoare, tocmai pentru că sînt false, adevărate științifice.

Tot asemenea și în poezie. Ca și muzica, poezia iese naștere în modurile naturale de exprimare cari însoțesc simțirile adînci. Ritmul ieii, figurile ieii puternice și numeroase, iperbolele, întorseturile violente, toate sînt exagerarea formelor naturale ale limbii pasionate. Decî poezia, pentru a fi bună trebuie să iese băgare de samă la legile acțiunii nervoase la cari se supune vorbirea pasionată. Exagerînd caracterile acestei vorbire, poezia trebuie se cruțe exprimarea poetică, cînd ideile sînt mai liniștite; să o întrebuinteze mai cu îmbelșugare, cu cît merge crescînd emoțiunea și să o desvălească în întregime, cînd emoțiunea ajunge la culme. Dacă nu se supune acestor legi, se face înflată și nici nu merită numele de poezie. Numai pentru că legile de cari am vorbit nu-s respectate în dejuns, găsim atîtea poezii rele.

Nu numai că artistul, orî în ce specialitate ar fi, nu poate produce o operă adevărată fără a cunoaște legile fenomenelor ce vrea se înfășoșeze, dar trebuie să cunoască și cum va fi lovit pu-

blicul de opera sa, ceea ce e chestiune de psihologie. Impresiu-
nea ce produce o lucrare de artă, atîrnă de sigur de natura men-
tală a acelora cărora se îmfașează; și pentru că toate naturele
mentale au oare cari caractere mentale comune, urmează niște
principii generale, cari trebuie să fie ca regulile pentru operele de
artă.—Aceste reguli nu pot fi înțelese cu desevărsire și aplicate,
dacă artistul nu știe cum urmează din legile minții omenestii. A
întrebă dacă, un tablou e bine compus, înșamnă, în adevăr, a în-
trebă cum vor fi impresionați privitorii în fața tabloului. A în-
treba dacă o dramă iese bine făcută, înșamnă a întrebă dacă si-
tuațiunile sînt asezate așa ca să oprească atențiunea privitorului,
și să nu abuzeze de nici un feliu de sentiment. De asemenea, în
alezarea părților principale ale unei poeme, în combınarea cuvın-
telor unei fraze, reușita atîrnă de ghibăcia cu care ne purtăm
cu puterile mentale și cu simțibilitatea cetitorului. Artiștii au un
număr de maxime cari îi cîrmuesc în executarea operelor lor. Cer-
cetați izvorul acestor maxime și-l veți găsi de sigur în legile psi-
hologice. Numai atunci vor produce artiștii opere în desevărsită
armonie cu dînsele, cînd le vor cunoaște împreună cu toate ur-
mările lor.

Nu pretindem că știința poate face artiștii, dar facultățile
innăscute ale artistului nu-l scutesc de nevoea de a se baza pe
știință. Geniul numai atunci ajunge la cele mai înalte rezultate,
cînd se aliază cu știința.

(va urmă).

I. Nădejde.

STUDENTUL.

Lîngă tine stau acuma, cum stăteam și altă dată,
Buza mea de vițiu arsă de a ta față o lipesc....
Și trecutul vieții mele, cînd în gînd mi-l amintesc,
De sub vinata-mă pleoapă, două lacrimi se arată.

Galbenă și rece astăzi, zaci pe marmura cernită,
Zaci pe marmura pe care, servitorii te-au depus,
Vălul morței, ca o umbră, des pe față ți s'a pus,
Buza-ți rece nu-mă trimete vre-o zimbire fericită !...

Oh ! ieseți moartă, moartă astăzi, tu femee cu ochi negri,
Ce-ai deschis întăia-și dată, mie, porțile iubirei,

Cum mi-î mort și viitoriul. Rupte-s corzile simțirei,
Traiul mîeu, groapă umbrită de-ai măhnirei mirții funebri...

Oh! İeram odată tînăr și tu tînără ca mine;
İeram una, o ființă, o voință și un gînd,
Idealul nostru geniu cu suris și cu chip blînd,
Traiul—lanț de floricele, zile limpezi și senine!...

Oh! de ce, de ce acuma au trecut aceste ceasuri?...
Oh! de ce a ta iubire n'am știut să prețuesc,
De ce scris mî-a fost în vițiu, tineretea să-mî mînjesc
Și să nu urmez cu tine a iubirei noastre pasuri?

De ce, trup fără suflare, pentr'un ceas de voluptate...
Pentru dragostea brutală a femeilor de strada
Te-am lăsat în mizerie, foamei și măhnirei pradă,
Ca s'ajungî pe astă masă a scalpelului mîeu parte?

Am urmat trîntit prin crișme, cursul vieții mele turbur...
Și cu glodul desfrînărei alba-mî frunte mî-am mînjit,
Cu cinismu-mî pretutindenî, toată lume-am învălit.
Și m'am cufundat în vițiu, vesel, fără să mă turbur...

Iar tu, foae reslețită, tu ce dat'ai pentru mine
Vieța ta, a ta juneță și amorul tău de foc.
Tu te-ai dus, a ta durere rătăcind din loc în loc
Și İertîndu-mă, de sigur tu te blăstămai pe tine.

Și acum grozava soartă sau netrebnică nîmplare
İmî aduce-al tău cadavru, ca să studiez pe İel
Să taiu fășie—cu fășie trupu-ți alb și tinerel
Să-mî desec a mea iubită cu-a mea mînă'n tremurare.

Și cînd, vai! mî-arunc privirea în trecutu-mî plin de tină,
Cînd gîndesc, că İeu aice te-am adus, cînd mă gîndesc
La acele albe ceasuri ce atîta le doresc,
Oh! mi-î greu de-a mea ființă—hîdă, mîrșavă jivină.

Ce ai fost tu vinovată, ca să morî în părăsire...
Ca nici moartă-al tău cadavru, să nu fie liniștit?
Ca să vii chiar sub scalpelul celui ce te-a omorit....
Celuî care i-ai dat vieță, tinerete și iubire?

Dar nu; mîna-mî omucidă, trupul tău nu va atinge
De cît poate ca dintr'insul suc^ul mor^tei să îl iea,
Să-mî s^firşesc aice, scurta-mî, dar glodoasa vie^ăta mea,
Bucuros, ca altă dată, dîndu-mî moartea făr a plînge.

Nu; în sinul tău cel gingaş rece-acuma ca de ghie^ăţă
Nu va'ntră de fel^u scalpelul; tidva-^ţi netedă, frumoasă
Nu va pune-o nimen^î, dragă, în căldarea aburoasă,
Veⁱ scăpă nesfăşieată, cînd nici ieu nu voi^u fi'n vie^ăţă.

Min^î alătura cu tine în mormînt mă vor depune
Min^î cu glasul lor fă^tarnic ai besereceⁱ corbⁱ negri
Plăti^ţi bine, ne vor duce sco^tînd ţipete funebre
Şi vom fi pentru vecie, părtaşⁱ dragosteⁱ nebune....

Lîngă tine stau acuma, cum stăteam şi altă dată
Buza mea de vi^ţiu arsă de a ta fa^tă o lipesc
Şi trecutul vie^ătei mele, cînd în gînd mi-l amintesc
De sub vîna^ta-mî pleoapă, două lacrimi se arată.

Bruzelles. 1881.

Const. Mille.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RESPUNS D-LUI TEIULEANU.

În un No. din „Cultura“ găsim un articol subsemnat de D. Teiuleanu, în care se întrebuintază toate insultele de cari se servesc to^{ţi} aceⁱ ce scriu în contra emancipărei femeii, fără a şti în ce constă aceasta, fără să judece cît de pu^ţin, ci luîndu-se numai de pe auzite, ca din poveşti, închipuindu-şi că a emancipa femeile însemnează a le duce cu grămada în Cameră şi Senat, unde, crede D-lui, că nu ar face alta de cît că „ar vorbi ca o moară“. Ceea ce după mine ar fi mai pu^ţin ridicul de cît a dormi cum obişnuesc mare parte din Deputa^ţii actuali.

D-lui începe faimosul articol prin aceea că „femeea e zemislită de D-zeu şi terminată de Satan“. Spirit foarte la locul lui unde va fi fiind numai în un articol

serios foarte nenimerit. Păcat, că nu a zis că femeea e din cõada mîței ar fi fost și mai de spirit!! Cel puțin cînd vezi niște articule trãtînd această chestiune în un chip mai științific, nu simți atita desgust ca la vederea unui articol, care are toată aparența a fi scris pe masa unei cafenele.

Trebue să mărturisim cu toate că e prea puțin lingușitoriu pentru bărbați, că în tot aceea ce au scris despre femei se vede pasiunea și vicleșugul, mai nici o dată nu au trãtat chestiunea din un punct de vedere sincer. Au cãutat a ascunde chiar adevãrurile științifice, cum e chestiunea cu greutatea crierului. Cît n'au strigat pe toate tonurile, că femeea are crierul mai ușor de cît bărbatul, prin urmare că e mai puțin inteligentă, dar s'au ferit în tot deuna a raporta greutatea crierului la aceea a corpului, Lucrul înse e foarte ușor, căci din datele Domnielor lor, n'am avut de cît să așez oare cari raporturi, să fac cîte-va operațiuni elementare și se afiu, că femeea *are crierul, nu mai mic de cît bărbatul, ci mai mare* în raport cu trupul; ieată deci bateria cea mai puternică sfãrmată.

E prea adevãrat că femeile din clasa ceva mai cultă sînt demne de a fi plînse din cauza căeii ce au apucat, cale nenaturală și ridiculă; căci cele mai multe femei din această clasă nu sînt nici mame, nici gospodine, ci niște păpuși pe jumătate însuflețite, cari, înadevãr, nu știu cu ce contribue în societate, căci ca membre ale aceștiea sînt datoare a lucrã pentru îmbunătățirea societăței. Cu toate acestea vedem că cea mai mare parte din ele sînt numai o sarcină prin luxul și trîndăviea cea mai orientală. Dar de aice nu urmează că chestiunea femeii e mai puțin dreaptă; căci cele citate mai sus nu constitue de cît o mică minoritate din imensa majoritate a femeilor. Majoritatea cari muncesc din zori pînã în noapte de o potrivã cu bărbații, au încă sarcina maternităței, iar ca adaus sînt mai în tot deauna bătute de bărbați, supuse încă și celor mai în-

jositoare capriții ale ciocoilor de pe moșie; iar legea ca pentru toți cei apăsați e aproape literă moartă.

Între cauzele cărora atribue D-lui starea femeii de azi sînt multe adevărate; ceea ce înse e peste măsură de greșit este credința, că femeea nu are nevoie mai de nicî o educațiune intelectuală, ca să fie gospodină, onestă, nelucsoasă, mamă bună, etc. și crede că toate aceste le va avea numai îndemnată de cineva; mare greșală, căci pentru ca femeea să aibă aceste însușiri, are nevoie de o educație științifică. Trebuie să i se pună în cap idei sănătoase iar nu nimicurile de azi, cari nu-î lărgesc nici de cum cercul cugetărei, ci fac din ea un automat.

Dl. Teiuleanu, în imensa D-sale necunoștință de pedagogie, crede că femeea nu are nevoie de cosmografie, de sigur, că a uitat, să zică și de științele naturale. De aceea să analizăm puțin chestiunea. Spencer zice în pedagogia sa, că nime nu se apucă de făcut ciubote sau case, fără se fi învățat anî; pe cînd pentru a crește copii se crede ori cine în stare. Fata care știe piano, știe jucă, brodă etc. . . mîne devine mamă, dar fără să aibă cele mai slabe noțiuni de fiziologie, de psihologie, fără de cari, e sigur că nu va putea crește copilul nici fizicește nici moralicește, cum trebuie. Să nu rideți cu ironie zicîndu-mî „că mama n'a mai știut științi și filosofie și tot ne-a făcut mari“. Dar oare avem noi toate facultățile așa de bine dezvoltate cum le-am fi putut avea prin o creștere mai rațională? De sigur că nu. Și cîți copiii nu mor, cari cu o mamă puțin mai instruită ar fi trăit?

Cîtă greutate nu întimpină doctorii pentru a combate prejudiciile mamelor, la cari de multe ori au mai multă trecere babele, de cît ieî! Doveđi că femeea n'are nici o noțiune de anatomie și fiziologie sînt multe, între cari putem pune pe blestematul de *brasieriă*, îmfașatul copiilor, în contra cărora au scris și strigat Doctorii; dar vorba lor se prinde ca nuca în părete, și nu-

mai pentru că în loc să schimbe educațiunea femeilor, D-lor strigă, nu faceți, nu dregeți așa că e rău.

Mamele în neștiința lor cred că organismul copilului se deprinde cum vreau și cum le vine mai la îndămină. D. e. cred că copilul trebuie deprins cu receala, trebuie deprins să nu mînce mult, mai cu samă fetele, să nu facă nici mișcare. Din care pricină cei mai mulți copii fiind slabi, îndată ce o boală îi lovește cad nefind în stare să-î reziste.

Venind la educațiunea morală un spectacol mult mai trist ni se îmfătoșază. Mame cari nu au nici o idee de starea psihică a copilului, mame care nu-î cunosc nici starea judecăței, nici puterea lui de judecată, sînt chie-mate a-î face educațiunea. Copilul începe educațiunea din leagăn, pentru iel întâii pași, întâile cuvinte sînt lecții.

Copilul pe zi ce merge devine mai curios, vroește să i se explice orî ce îi iese înainte, lucru pe care mama nu-l va putea face, dacă nu va avea toate cunoștințele necesare, pentru a-î putea răspunde în un chip adevărat, plăcut și potrivit cu înțelegerea lui. Mama cultă se va feri a pune în capul copilului toate basmele, sau a se mulțami a-i zice că acestea nu trebuie să le știe iel. Lucrurile pe cari copilul și le întipărește de mic, greu pot fi scoase, fie cari din noi știe aceasta; cu cîtă greutate a trebuit să ne pierdem frica de întunec cu toate că știeam că nu se află nici drac nici înger, și aceasta numai din cauza dracilor și strigoilor cu cari ni se împluse capul de mic. Tot asemenea e cu sentimentul de dreptate de libertate, sădite o dată, nu mai pot fi scoase. Educațiunea fizică este și mai grea și mai însemnată, de la ea atîrnă viitorul unei societăți.

O mamă are în mîna copilul, de la educațiunea ce-i va da atîrnă în mare parte ca iel să fie un om energetic, iubitoriu de dreptate, cu sentimente alese, sau un om deprins a plecâ spinarea înaintea fie cărui, eg-

oist, în sfârșit oamenii cum vedem azi în îmbelșugare. Educațiunea actuală în mare parte e menită a da așa feliu de oameni. Copilul de multe ori e pedepsit pentru nimicuri. La cel mai mic lucru trebuie să ceară ertare, să linguşască că atunci e răsplătit, să se supună tuturor sub cuvîntul numai că sînt mai bătrîni, în fine copii sînt crescuți în servilismul cel mai desăvîrșit. Spencer ne spune ce *majoritatea oamenilor sînt anormal dezvoltati în privința inteligenței și a moralității*. Cine ar putea zice că nu are dreptate?!

Iată un rezumat despre feliul emancipărei ce am dori: Noi vrom pentru moment ca femeia să fie emancipată de prejudițiile actuale, vrom ca femeia să aibă o educațiune omenească, și nu sub cuvîntul că e femeie să i se oprească dezvoltarea ie fizică, și intelectuală. Vrom zic educațiune și mijloace egale de dezvoltare pentru toate și nu pentru cîteva sute.

Nu înțelegem prin emancipare aceea ca cîteva zeci de femei să meargă la cameră ca să macine, după cum zice D-l Teiuleanu sau ca să doarmă după cum să obișnuște acuma.

Sofiea Nădejde.

Domnul V. Pompilian.

Mulți se vor fi mîerînd ce avem în contra d-lui V. Pompilian de îl tot amestecăm în toate numerele revistei noastre. Credem că a sosit vremea de a arăta ce avem cu d-sa. Ieste lucru cunoscut că acest domn e menit a ajunge profesor la Universitate... Știm din nenorocire că Universitățile sînt pline de tot feliul de oameni *plin de pretenții și seci de știință* și am dori ca măcar de acuma să nu mai între în asemenea Institute de cultură de cît oameni capabili și prin urmare ne cre-

dem datorî a rupe masca acelor cari prin şarlătani şi plagate caută a-şi face nume, caută a arunca colb în ochii lumei. Departe de noi ideea că unul ca dl. Pompilian n'ar putea să ajungă om de ştiinţă în toată puterea cuvîntului, dar nenorocirea e că d-sa ca mulţi alţii nu caută în Paris de cît plăcerile şi nu ştiinţa. Dovadă, că a căzut în şir de vr'o şese ori, ni se pare, la licenţă şi că i s'a zis de examinătorî: *Domnieata trebuie să te pui pe învăţat ca să capeşi licenţa* şi că n'a căpătat licenţa de cît de la Dijon din mila unui coleg vechiu, care ajunsese profesor la Universitatea de acolo şi care, văzindu-l căzînd şi de a şesea oară şi gîndind că tînarul în chestie nu e destinat a lumina de cît Orientul, l'a îndemnat să vie la Dijon, făgăduindu-î reuşită.

Ori cum ar fi pentru astă dată nu putem judecă pe dl. Pompilian de cît după cele ce a publicat. Vom arăta cele mai gogonate monstruoziţî comise de d-sa :

Dl. Pompilian crede încă în *puterile vitale*. Iată şi trei citaţiî pentru a dovedî aceasta : „Putem dar afirmă, „că în starea actuală a Chimiei, compoziţiunea corpurilor organice nu iese numai efectul afinităţei ; dar atîrnă „mai cu samă de la nişte puteri proprii acestor corpuri ; „prin urmare afinitatea chemică se află sub dependenţa „acestor puteri.“

„Sîntem dar obligaţi a admite în corpurile vie-
„ţuitoare o putere particulară şi diferită de afinitatea
„chemică, putere, care produce diversitatea, etc. etc.“—
„Calitatea de-a-şi apăra existenţa în contra acţiunilor
„chimice exterioare, se datoreşte unor puteri particula-
„re, cari ţin în stăpînirea lor afinitatea chemică, căci
„deîndată ce, acele forţe au dispărut ceea ce numim
„moarte, îndată ce influinţele exterioare întră în acti-
„vitate au drept rezultat distrucţiunea şi prin urmare
„descompunerea fiinţelor organizate“.—Să nu uităm înse,
că dl. Pompilian are pretenţia de a da prin scrierile d-sale
ultimele rezultate ale ştiinţei. Iată deci ca ultim rezul-
tat al ştiinţei, că în fiinţele vieţuitoare (prin urmare şi

în plante) pe lângă atomele de materie și părțile de eter ce le compun se mai află încă niște *puteri* deosebite cari își ieau zborul și lasă atomele materiale față în față. Acele puteri deslipite de materie sau mai exact acea putere, acel spirit va fi fiind de sigur *sufletul* creștinilor, ori acel ce șede în trup după ideea selbatecului. Dar nenorocirea e, că știința s'a desfăcut de aceste credinți primitive și acuma se știe că nu se află în spațiul nemărginit altă cevă de cât *materie în mișcare*. Toate puterile, chiar și acele fizice ca lumina, electricitatea s'au explicat prin materia în mișcare și în ființele organizate trebuie să admitem, că toate fenomenele și au altă cauză de cât mișcarea materiei. Dacă înse dl. Pompilian a avut fericirea de a afla probe despre existența puterilor vitale, am fi foarte fericiți, dacă am primi pentru „Contemporanul“ un articol doveditoriu în această privință.

Iată acuma o dovadă, că dl. Pompilian pune în serierile d-sale ori ce-î cade în mână fără a judeca de se potrivesc ori nu una cu alta. Atît de mare ieră graba iluștrului naturalist, așa de aprig ieră în dorința de a-și face nume. Fericirea d-sale, ar fi fost nespūsă, dacă ar fi auzit niște oameni lesne crezători zicînd: „Halal, de dl. Victor Pompilian, se cunoaște c'a fost la Paris, ce „adînc vorbește îți pare că nu se potrivesc ideele una cu alta așa de adînc cugetă“. Iată cele două bucăți cari se prind una cu alta ca nuca în părete: „*Afirmatarea chemică sau simplele puteri chemice nu pot produce nici o materie sau combinațiune organică, cel puțin după ultimele studii științifice, cari nu pot fi contestate*“.— Mai la vale înse zice: „*că se pot produce ființi organice prin putrefacțiune și fermentațiune*“. Nu uitați că dl. Pompilian a zis mai sus: „*că la moarte zboară puterile vitale și materia organică cade sub stăpînirea puterilor chemice*“. Prin urmare în materiile în putrefacțiune sau putrezire, cât și în cele în fermentațiune sau dospire nu lucrează de cât puterile chemice și cu toate a-

cestea dl. Pompilian afirmă, cum vedeți, că în aceste cazuri se produc chiar ființi organice, prin urmare, cu atîta mai mult ar trebui să admită producerea combinațiilor organice sub lucrarea aceluiași puteri. Cu toate acestea, cum vedeți din citația de mai sus, d-sa ne spune, că nu se poate produce nici o combinațiune organică numai prin simplele puteri chimice!!! Asemenea aiurări trec peste marginele greșelilor ordinare, nu ne rămîne de cît să ne îndoim de puterea de a judecă a tînărului naturalist, orî să credem că d-sa a copieat o frază dintr'un autoriu *vitalist* și alta din *Pouchet* sau altul din partizanii generațiunei așa numite spontanee!!—Dacă mai trebuie vr'o dovadă, pentru faptul, că dl. Pompilian, nu știe ce spune, o vom afla în faptul că d-sa într'un răspuns *ultra-științific*, în care vorbește de *cușma mea* și mă trimete la Goliea, mă acuză, că aș crede în generațiunea spontanee iew, pe cînd cum vedeți d-sa singur afirmă prin publicitate ideea celor cu generațiunea spontanee!!

Am arătat într'un No. al „Contemporanului“ cum se explică după știința modernă origina ființelor organice, am spus cum în apele oceanelor primitive s'au format cele mai simple combinațiuni organice și încet încet și cele mai superioare, ca protoplasma și cum cu timpul protoplasma s'a despărțit în bucățele cari urmau a se hrăni și înmulți și cum din aceste bucățele, cari pot fi privite ca ființi mai inferioare de cît celulele, și cum din aceste gomoloațe de protoplasma s'au format celulele. Prin urmare iew cred, că nu e cu puțință să se producă prin sinteză *celule* sau ființi organice, de e. protoplasma. Nu zic, că teoric nu s'ar putea închipui circumstanțe în cari să se producă ființi organice chiar, dar în experiențele școalei lui Pouchet lucrurile se petrec altfel și cred, că dl. Pasteur are dreptate susținînd că partizanii generațiunei spontanee nu iewă măsuri pentru a se apăra de năvălirea germenilor din

aer și că acești germei dau naștere ființelor organice ce se dezvoltă în decocturile lor.

Poftim, D-le Pompilian, și te discursă din încurcătura în care te-ai băgat publicînd lecția D-tale de deschidere la Universitatea din Iași!

Dl. Pompilian socotind, că nime nu știe mai mult de cît D-sa, ori crezînd mai *șic* [chic] a face pe scepticul mărturisește, cîte o dată lucruri, cari ne lasă să străbatem în adîncimea minții D-sale și să ne îngrozim de ignorența adîncă ce descoperim. Tot în lecția de de deschidere, ne spune Dl. Pompilian: „*că naturaliștii nu știu de unde venea apa și materia organică conținută într'însa.*” Pentru a nu ști cine-va origina apei trebuie să n'aibă nici o idee despre constituția lumii, trebuie să nu știe că pămîntul a fost o dată găzos și că în acea sferă găzoasă se află și *oxigen* și *hidrogen* și că din aceste două corpuri s'a făcut apa, îndată ce temperatura a scăzut în destul. Mai de parte nu cred că va cercetă Dl. Pompilian, nu cred că se va întrebă despre origina oxigenului și a hidrogenului; căci la asemenea caz ar fi putut zice, că nu se știe nici de unde vine *fierul* sau *plumbul*. Afară de acestea e știut că oxigenul și hidrogenul nu pot fi de cît eterne, ca ori și ce materie.

În alt număr voiți arată și alte monstruoziități comise de Dl. Pompilian.

]va urmă]

I. Nădejde

BĂTĂI ÎN ȘCOALELE PRIMARE.

Căpătăm informații pozitive, că dl. *T. Mărdărescu* la școala No. 2 din Tătărăși are nărv de a bate cu vergi băeții, d-sa declară *urbi et orbi* că nu-i pasă de regulament, că d-sa pune regulamentul la partea corespunzătoare și bate deasupra. Această metodă didactică, căci alta, după informațiile noastre n'are dl. Mărdărescu, iese așa de iubită d-lui profesor în cît nu trece

zi fără să o pună în practică. La asemenea ocazii solemne înșiră Dl. Mărdărescu, băeții și-i pune să se țină cu mâna de vârful ciubotelor și în asemenea pozițiune favorabilă planurilor sale părintești le administrează pînă la 10 sau 15 bețe și încă are pretenție să nu țipe copiii schingiuiți în așa mod barbar. În luna lui Septemvrie din anul acesta a bătut pe un școlariu *Frunză Pe'ru* din clasa a III-a așa de grozav, în cît i s'au înflat minile și șezutul și a părăsit copilul școala și s'a apucat de vîndut perje. — Nu zic, că a vinde perje e rău, dar trebuia să lase pe copii să-și învețe clasele primare măcar.

Elevul *Herghel* mergea pe drum și a trîntit pe *Aberman* jos, Dl. Mărdărescu a chemat pe Herghel într'a patra și i-a comandat „*de vîrf*” adecă de vârful ciubotelor și i-a tras 15 vergi; pe la urmă bătutul se vîrcolea și nu mai ținea de vîrf. atunci Dl. Mărdărescu l'a vîrît cu capul sub masă și l'a bătut mai departe.

Elevul Coslătescu acuma în clasa a III-a a fost pus de monitoriul Radu la genunchi și Coslătescu l'a amenințat, că-l va pîri la intindentul de la Institutul Gregorian. Dl. Mărdărescu informat de aceasta, a adub o vargă din grădină împletită în patru și i-a tras 25 de lovitură. Coslătescu devenise vînat și aproape leșinat de durere.

Dl. Mărdărescu are obiceiul de a bate copiii cu capul de tabelă sau de masă și zice că bate telegraful, asemenea bărbării le însoțește de glume cinice, ca: „de s'ar sparge capul și nu masa sau tabela, că mă țin părăle”.

Pe elevii nici o dată nu-i strigă pe numele lor adevărat, ci pe porecle. De exemplu, pe unul numit *Hăjdău* îl strigă de regulă *Nătărău*; pe Jidanii îi strigă *tirtan puchinos* sau *cîne roș*; pe unul Oană îl strigă *oală și polonic* pe unul *Suferin*, dacă am fi Dl. Ionescu de la „*Ortografia*” am spune complet porecla.

Pe un școlariu L. Aberman în anul școlariu trecut l'a bătut cu capul de tabelă și cu pumnul după cap,

păn ce i s'a înflăt fruntea. La cazurî, cînd vin mame de ale copiilor să se jăluască și amenință, că se vor jălui la primariu, D-sa le zice cu despreț: *„Treci și dincolo de primariu. nu-mi pasă.”*—Întrebăm pe Dl. Revisor *Chirița* și pe toți acei ce au datorie de a privilegia școalele, pănă cînd asemenea bașibuzucii vor fi tolerate? Cred D-lor, că asemenea mijloace de educație vor produce oameni morali și cetățeni cari să-și cunoască drepturile și să nu plece spinarea înaintea tuturor împilărilor?—Cerem anchetă serioasă și pedeapsă exemplară! Nu e de ajuns ignoranța. învățarea pe de rost, mai trebuie și deprăvarea de tot felul produsă prin bătae și prin urmare prin excitarea deosebitelor organe, cari ar trebui lăsate în pace? — Luați sama acei ce puteți face ceva, nu vă oprească nici o considerație și dați un exemplu, mîntuiți-ne de asemenea călăi mascați sub numele de *luminători ai tinerimei*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj *Vedetot.*

RESPUNS D-LUI GH. DAVIDESCU.

Cetitorii noștri știu că T. U. a dat publicității cîte-va monstruoziități științifice comise de Dl. Davidescu profesor la secția divizionară de la liceu, un *alter ego* al d-lui Nanianu și adept credincios al celebrelor doctrine ale ilustrului membru colaborator al societății de științe fisico-matematice. Dl. Davidescu privind lumea prin cărțile d-lui Nanianu s'a necăjit a deprinde pe elevii d-sale cu ideea că există *eclipse înelare de lună* și că aceste eclipse servesc ca probă pentru rotundimea pămîntului, etc. Ne mulțămît înse cu atît a mai adăus într'un caet suplimentar dictat și îndreptat de d-sa, că *pămîntul nu s'a mai recit de la căderea celui întăiu ocean pe dînsul*. Apoi fiind convins, că de atuncî păn acuma nu sînt de cît 4000 de anî orî 5000, a adus de probă *cercetările*

astronomilor chinezești și temperatura Palestinei în timpurile biblice!!

Acuma în urma cererii noastre de a se face anchetă pentru a se cercetă, de am spus adevăr; și în acest caz să se aplice un articol din legea Instrucțiunii, dl. Davidescu răspunde prin «Liberalul» (adecă vorbă să fie) se mîeară de ce se iscălesc T. U. și ar vroi să-î știe numele, pentru a se vedea de are sau nu T. U. vr'o valoare în societate. — Mă mîer ce are a face valoarea lui, e vorba de sînt cele arătate de dînsul adevărate orî nu. Poate să fie orî cine ar fi, aceasta nu interesează pe cetitorî.

Apoi pune, Dl. Davidescu întrebarea *machiavelică(?)*, dacă nu cumva Contemporanul va fi urmărind vre un alt scop, vătămătorî Statului(?). Ce bine ar face parchetul de ar întentă vre un proces celor de la Contemporanul, ar putea D-nii autorî de ocazie, să-și facă trebușoarele în liniște! În adevăr, numai niște indivizî perverși și cari *și-au pierdut drumul și nu pot găsi nici cărarea*, sînt în stare a crede, că profesorii mai au și alte sarcinî, pe lîngă primirea lefei și că n'ar fi tocmai frumos a spune copiilor *neadevăruri*.

Dl. Davidescu pe timpul congresului de la Pitești întîlnindu-se cu Th. D. Speranță autorî anecdotelor populare publicate în «Contemporanul», î zise: «Ieî, Speranță, degeaba mai scriî tu în Contemporanul, pare că se vor realiză vre-o dată.» Negreșit că Speranță făcea mare haz de vorbele acestea, căcî până atunci nu crezuse să se găsască cinevă să presupună că noi ne lingușim cu speranța de a vedea realizate anecdotele publicate. — Acuma cînd dl. Davidescu nu mai iese în *viile Domnului*, ca atunci, îl vedem cu plăcere dînd a înțelege același lucru. Dl. Davidescu crede, că Contemporanul e un ziar socialist, aceasta dovedește, că n'are idee despre ceea ce înșamnă socialism. D-za îmi amintește, că î-ași fi făcut ieî propagandă odată pe la 11 oare în cancelaria liceului. Acei din foștii miei coiegî,

cari știu ce gîndeam ȳeu de moralitatea d-lui Davidescu, pot ȳntelege dacă a putut vre odată să-m i vie ȳn mînte ideea de a face din d-sa un socialist. — ȳm i aduc aminte ce-ȳ drept, că vorbiam, cu dl. Davidescu  i cu alȳii despre educaȳia femeilor  i emanciparea lor economică, că ȳeu ziceam că atunci femeile nu- i vor mai vinde trupul, că familia morală va putea exista. Atunci spre indignare mea, văd pe dl. Davidescu punîndu-m i plin de mierare ȳntrebarea: **„Dar atunci cine vor fi prostituate, dacă „toate vor fi educate  i economiceste emancipate?”** M'am ȳmplut de indignare, cînd am văzut depr avarea morală, p an a la care poate ajunge un om  i m'am mulȳamit a-l ȳntreb a: *dacă i-ar plăcea să fie prostituate surorile sau fetele D-sale, dacă ar avea,  i l'am rugat să g ndeasc a, că fie care din acele nenorocite au fraȳi  i p arinȳi*. N'am făcut apel la D-sa să g ndeasc a ce de-gr adare, ce omorire a tuturor sentimentelor celor mai scumpe inimei femeest i se cere pentru a fi prostituată; nici nu i-am arătat, cît de infam i sînt acei cari se folosesc de ȳnjosirea lor. Mă convinsesem că asemenea lucrurĭ nu ar fi găsit vre un resunet ȳn inima d-sale. Am lovit ȳn altă coardă, care poate nu ȳer a ȳnc a ruptă, pentru a-l face să ȳnteleg a, că datoria tuturor e de a lucr a pentru ca să dispară din lume prostituȳia.

ȳn acela i respuns mai face, dl. Davidescu propagandă ȳn contra Institutului „Cultura”  i zice; „judece or i cine, cari vor fi rezultatele ce se vor obȳinea de la o asemenea instituȳiune, ȳntru cît este prea bine cunoscut  i motivul suspend arei d-sale (adecă a lui Gh. Nădejde)”. — Noi zicem: „judece or i cine ce feli u de instrucȳie sau ce feli u de educaȳie pot primi elevii de la un profesor *incapabil  i rătăcit ȳn privinȳa morală* ca dl. Davidescu  i credem că ar trebui de cur aȳit  coalele de asemenea pestă”. Cît despre motivele măsurilor luate ȳn contra noastră, publicul a putut să se convingă de legalitatea  i imparȳialitatea juriului universitar, cetind bro ura intitulată „Procesul fraȳilor Nădejde”  i nu cred

aice locul de a mă ocupă de această chestiune.— Sper că vom avea plăcerea de a auzi despre destituirea d-lui Davidescu și atunci va fi între noi o singură deosebire, adică că ȳeu am fost destituit în contra constituției și a legii instrucțiunii; iar dl. Davidescu a funcționat în contra unui articol expres din legea Instrucțiunii, articolul care zice, că profesorii dovediți de incapabil se vor destitui.— Încă ceva, dl. Davidescu, mă întrebă, de cen'am scos „Contemporanul” mai de mult, adică de pe cînd ȳeram profesor. Cauza e că pe atunci ȳeram prea ocupat cu lecțiile pentru a putea să lucrez la o revistă ca „Contemporanul”. Acuma înse am timp slobod și vați de aceea ce vor cădea în mîna, vați de plagiator și de șarlatani științifici și literari.

I. Nădejde.

Generozitatea D-lui Creangă.

Până acuma se bucură Dl. Creangă de nume de scriitorul popular plin de talent, sîntem înse siliți de fapte a-ȳi recunoaște și o generozitate vrednică de o mai bună întrebuintare. Închipuiți-vă că D-sa ne trimete spre publicare o declarație în toată regula, că se cunoaște solidar în toate cu D-nii *Receanu* și *Grigorescu* întru cît se atinge de *Invățatoriul copiilor*. Cine crede înse că Dl. Creangă a redactat partea științifică? De sigur că nimeni. Dacă ar veni cinevă să ne spună că un profesor de științele naturale crede în eclipsele inelare de lună, tot ne-ar veni a crede; dacă ne-ar spune cinevă că mulți și-au făcut nume în știință și literatură prin plagiate, asemenea am crede; dacă ne-ar susține cinevă că plagiatorii și șarlatanii înfierați de „Contemporanul” vor căpăta *bene merenti*, orî vor ajunge miniștri, orî multe năzdrăvăni de acestea le-am crede pe toate. Nu vom crede înse nici o dată, că iubitul autorul al poveștilor din „*Convorbirile literare*” are vre o vină din pricina *mon-*

struozităților strigătoare la ceriu din Invățătoriuul copiilor, nici că D-nii Receanu și Grigorescu au contribuit la meritele părții literare, nu vom crede. Ca închiere vom zice: „*Fie, D-le Creangă cum zici D-ta, nu mai de n'ar fi cum știm noi.*”

I. Nădejde.

Explicări amănunte pentru ortografia română.

Iași 1881 de :

Vasile Ionescu.

O scriere ca aceasta ajunge pentru a face nume de om cu mintea încilcită, cuivă. Iată unde duce lipsa de metodă, iată nouă ani pierduți în întortocheri zădarnice și muncă îndelungată, care nu poate aduce de cit risul cetitorilor! Dl. Ionescu înse crede că prin cartea d-sale a făcut un serviciu nemăsurat de mare patriei. D-sa crede că a găsit mijlocul de a regenera poporul român și de a-l inzestră cu cele mai bune calități și aceasta numai prin o reformă în limbă, adecă prin obligarea rominilor a vorbi cu sunete aspre în loc de sunete moi! Iată cite-vă citați, cari vor dovedi că n'am învinovățit degeaba pe dl. autoriu:

La pag. 52 aflăm că „*la Germanii se observă multe întăriri de sunete, ceea ce arată întărirea coracterului, sporirea energiei și năsuința poporului spre cultură*”, „*La noi se observă mai mult slăbiri de sunete, ceea ce arată slăbirea caracterului și a energiei*”. Groaza ne cuprinde, ce-i de făcut, ce mijloace să întrebuintăm?.. Noroc numai că la pag. 75 aflăm și leacul: „*Și tot ele (adecă faptele) ni pot arată, cō, dacā poporul s'ar reîntorce la sunete mai dure și mai înalte, ce a avut în timpurile de viciune și hărnicie, că prin ele din nou s'ar dispune bine și s'ar face eară-și mai vioiu și mai harnic ca mai de mult*”. Apoi la pag. 87: „*La un popor pornit în decadență, poate folosi forțe mult o sănătoasă reformă de o parte în scriere și rostire, în sensul sunetelor forte și bine stabilite, etc, etc*”. La 91: „*Să tindem neîncetat cătră sunete vioae și dure și cătră acțiunile stricte (ca Germanii) etc, etc*.. Așa dar *utopiști*, niște oameni de nemică sînt acei, cari caută îndreptarea poporului în îmbunătățirea stărei lui materiale, etc... ajunge o reformă în limbă și s'a mintuit. Bucurați-vă și vă veseliți!! Iată și o frază în limba cu sunete dure propusă de dl. Ionescu: „*Pine aș fenit, tomnule Ionescu, cu iteea tumitale, aș tres clasul nostru și norotul a așuns fiteaș ca în fremile fechi. Fii șuteacător între noi*“!!

Altă idee care stă oare cum în legătură cu această dintâită e descoperirea că fonetismul e un sistem, care avînd ortografie schimbătoare deprinde pe oameni a nu mai respecta nemică și „vai de societatea cu asemenea oameni,” exclamă dl. autoriu (pag. 38). Din poirivă laudă etimologismul și între altele aduce ca argumente la pag. 37, că printr'însul ne „deprindem a fi mai cu interes pentru lucrul de prima ordine național: pentru limba noastră natală, ne deprindem prin aceasta a fi pe urmă și de voce cu interes și pentru alte lucruri naționale, ne deprindem a fi „de spirit“ în favoarea „și nu în defavoarea noastră, cum s'au deprins uniia“. Primejdia ce amenință ordinea socială e mare, prin urmare să iea sama acei cari au soarta națiunei în mînele lor, să iea măsuri severe în contra fonetiștilor, să introducă cenzura și la nevoie chiar și inquiziția în contra lor și credem că lunga ocupare cu limba romînă va fi făcut pe dl. Ionescu destul de patriot pentru a nu refuza luminele sale în urmărirea și nimicirea acestor primejdioși sectari!!

La pag. 22 dă ilustrul autoriu o lecție aspră oamenilor noștri politici, arătînd că conservatorii din cauză că n'au consultat pe dl. Ionescu, sînt fonetiști, adecă lucrează fără să știe la slăbirea respectului pentru lucrurile respectabile; pe cînd liberalii sînt etimologiști adecă lucrează la nașterea respectului pentru instituțiunile actuale și prin urmare își împiedecă ieși însuși lucrarea!! Iată și ortografia aplicată la politică ce descoperiri aduce.

La pag. 76 nu s'a putut răbdă dl. Ionescu să nu facă o greșală în contra științelor naturale afirmînd că *animalele s'au făcut din vegetale* (?) și că *inima produce sentimentele* (!).

La pag. 76 vedem că *Poterca supremă* adecă D-zeu schimbă sunetele limbelor, prin urmare D-zeu împinge pe Germani la progres, iar pe noi la p'reire și cu toate acestea dl. Ionescu îndrăznește a propune mijloace de luptă în contra D-zeirei și a nu găsi bune schimbările produse de D-zeu și pentru aceasta propune îndreptări și numește corupțiuni acele făcute în limbă de D-zeu. Bravo, d-le Ionescu, cum se poate să brăzdezi mai tot așa de reu pe D-zeu ca și pe *Canonicul Cipariu*, ori pe fonetiști!

După această scurtă înșirare a bucăților unde se dă pe față credința autoriului, că a produs un op genial și că prin cercetările sale va regenera poporul romîn, etc, să vedem meritul științei limbistice a D-lui Ionescu.

Înainte de toate Dl. Ionescu trebuia să aibă în vedere, că limba romînă e soră cu celelalte limbi romanice [franceza, italiana, spaniola, proventala, etc...] și că toate aceste limbi s'au făcut din limba *latină populară* sau *romană* și prin urmare, să nu creadă că trebuie de explicat formele românești din latina clasică.

Dacă ar fi știut D-sa aceasta n'ar fi pus la pag. 65, că *i* s'a schimbat în *ă* în *video-răd*, căci ar fi știut că în latina popular se zicea *vedeo, vedere* și prin urmare *ă* din *văd* s'a făcut din *e* și nu din *i*.—Asemenea n'ar fi zis la pag. 102, că Italianii au schimbat pe *u* final în *o* și noi l'am păstrat, căci ar fi știut că în latina populara țera *o* în loc de *u* final din latina clasică și prin urmare ar fi știut, că și în românește a trebuit să fie la început forme, ca *pelo, omo*, etc.... și că scest *o* s'a schimbat în *u* mai pe urmă.—Asemenea n'ar fi zis la pag. 93 că *măr* vine din *malum* clasic, căci ar fi aflat că forma populară a fost alta *malom*, cum *o* și cere fonetica românească.—Această simplă idee l'ar fi făcut să nu zică *ōmini* în loc de *ōmeni*, căci ar fi știut că *i* din *ōmini* e o producție nouă din *e* și nu *i* din latinește *homines*. etc.

Apoi Dl. Ionescu n'ar fi trebuit să se vire în horhaurile și a dăncimile limbei fără a se fi îngrijit de un călăuz sigur, adică fără să fi căutat să cunoscă legile schimbării sunetelor în românește. A intra într'o limbă fără călăuzul dat de fonetică însumă a ne așteptă la muncă zădarnică și a ne face de rîsul lumii. În adevăr așa a și pățit'o Dl. Ionescu.

Adecă cînd zicem că Dl. Ionescu nu are legi pentru schimbările sunetelor ne greșim, căci D-sa are una și bună dată la iveală spre spaima noastră la pag. 73 unde vedem vocalele și consoanele înșirate în două cercuri. După D-Sa toate vocalele se pot schimba una în alta și de asemenea consoanele se pot schimba între sine și în vocale, încît am putea formulă *legea fonetică* a D-lui Ionescu în modl următoriu: *Toate schimbările de sunete fără nici o excepție sînt posibile*.—Fraza așa de des întrebuintată în discuțiile limbistice: *Această schimbare nu e posibilă în românește* nu poate produce asupra D-lui Ionescu de cît foarte puțin efect. D-sa va rîde sarcastic, ori va strînge din umere! După știința D-lui Ionescu mă mir cum m'ar combate, dacă mi-ar trece prin minte să zic, că *mița* vine din *catus* prin următoarele schimbări *catus, catu, patu, matu, mitu, mița, mița*. Sînt sigur că nu va fi în stare să dovedească că n'am dreptate. Atîta e de adevărat, că fără legi fonetice încetează ori ce știință spre limbă!—Iată între altele un exemplu împrumutat de la Dl. Ionescu *covată* se pare în legătură de înțeles cu *carată*, prin urmare din *cavată* vine, cît despre posibilitatea schimării lui *a* în *o* și a păstrării lui *v* în condițiunile date nu se interesează Dl. Ionescu, bîzîndu-se pe legea D-sale.

Dacă Dl. Ionescu știea că nu numai toate schimbările nu sînt cu putință, ci că chiar schimbările constatate se întîmplă numai în condițiuni bine determinate, atunci și-ar fi dat osteneală

să descopere legile schimbărilor și n'ar fi dat pagine pline în broșura D-sale cu tot feliul de caraghiozlicuri, căci altfelii nu le putem numi și Dl. Ionescu care trătează pe Cipariu și pe fo. netiști cum îi vine la gură nu se va supăra și chiar, dacă s'jar supăra, mă îngrijesc foarte puțin de aceasta.—Iată exemple pentru a întări cele ce am afirmat:

[va urmă].

I. *Nădejde.*

LUCRURI CIUDATE.

Ortografia academiei.

Academica noastră s'a hotărit a ne regulă ortografia și după lungi discuții a dat la iveală o serie de reguli, pe cari le-a și impus prin școli.

Să vedem acuma câte-vă din meritele științifice ale acestor reguli: De o cam dată Academia decretă, că vocalele *a, e, i, o, u* ar fi primitive și *â, î, ă, î* derivate din cele primitive!! Sfinte Onofreiu luminează-mă. să înțeleg și Ieu tainele academiei! Cum adevă, tot deauna când aflăm într'un cuvânt sunetele *a, e, i, o, u* sînt acestea primitive, adevă moștenite din latinește? Dar în *murim* nu e sunetul *u* derivat din *o*, nu s'a zis în limba românească veche *morimu* și apoi *oneaccentuat* nu s'a schimbat în *u*? Cu toate acestea Academia nu se ocupă de chipul cum se va scrie acest *u* derivat din *o* neaccentuat.—Dar în *bun* să fie *u* primitiv? De sigur că nu. În latina populară și în limba română veche s'a zis *bonu*. Academia înse scrie acest *u*, deși derivat. cu *u* și nu cu semnul sunetului primitiv.—Dar în *minte* să fie *i* primitiv? De sigur că nu, căci în limba română veche s'a zis *mente*; deci ar trebui să se scrie *mente*, căci se zice *mental*. Se știe că forma românească a fost *bă-serecă*, lat *baselecă*. Iată un e derivat din *ă*.—Dar în *pacat*, a dela început să fie primitiv? De sigur că nu, căci forma veche a fost *p-acato*, apoi *p-icatu*, apoi moldovenește *pacat* prin schimbarea lui *ă* în *a*.

Iată dar câștigat un fapt că sunetele *a, e, i, o, u* pot fi derivate și nu sînt în tot deauna primitive!

Academia a mai făcut încă păcatul de a crede că poate afla sunetele primitive din cari s'au derivat și î prin compărarea cu sunetele aflătoare în același loc în familia cuvîntului. Spre exemplu, Academia socoate, că în formele *cuvînt*, *mormînt*, etc. î s'a derivat din i, care se întîlnește în formele *cuvinte*, *morminte* etc. deși e dovedit că î s'a format din e și nu din i în cuvintele citate. Cîte va secole în urmă se zicea *cuvente*, *mormente* și numai mai tîrziu s'a schimbat acest e în i. Considerații de asemenea natură au condus pe unii a scrie *țări* pentru că la singular se zice țară! Pe cînd în adevăr, și din *țări* s'a făcut din e (țerî, țeară, terra); iar de la singular nu e de cît destul de nou și anume făcut din **ea**. Academia a mai crezut, că face mare lucru decretînd, că se va scrie la începutul cuvîntelor î cu î și nu cu â. De sigur își ziceau nemuritorii noștri, după expresiunea d-lui Bonifaciu Florescu de la Portofoliul, am pus mîna pe o regulă care va face să se păstreze vocala latinească. Domnii Academiști se leagănă cu credință că **î** din *în*, *încep*, *între* etc. s'a făcut din i! Uită D-lor că în latina populară, din care s'a făcut limba romînă, se zicea **en**. (dovadă limbele romanice toate). Un fapt foarte însemnat descoperit de dl. Lambrior iese că acest e inițial a trebuit să se schimbe în *a* și numai din acesta s'a putut naște i. Prin urmare orî cu ê orî cu â, ȳeră de însemnat sunetul î în acest caz, dar de feliu cu i.

Iată unde duce încrederea prea mare în sine, ȳată cum a dovedit lumii Academia noastră că nu cunoaște limba romînă. Iată ce însemnează a nu cetî studiile serioase făcute pînă acuma. Credem că această încercare cîudată de a ne impune o ortografie cu apucături etimologice va fi cea de pe urmă și ortografia fonetică va învinge în sfîrșit și va închiea discuția prea îndelungată asupra ortografiei romîne!

Un elev al D-lui Lambrior.
